

JÓLÉTI ÁLLAMOK INNOVATÍV FEJLŐDÉSI PÁLYÁN

CSUGÁNY JULIANNA

Összefoglalás

A 20. század végén a globalizáció kiteljesedésével és az infokommunikációs technológiák térnyerésével ismét egy újabb technológiai-gazdasági paradigmaváltás kezdődött el. A világ valamennyi országának új kihívásokkal kellett szembenéznie, melyek felszínre hozták az intézményi gyengeségeket. Az újabb technológiai hullám tovább mélyítette Európában az országok közötti egyenlőségeket, a technológiai rés még nagyobb lett annak ellenére, hogy a képesség- és tudásalapú innovációktól a különbségek mérséklődését várták. A globalizáció kísérőjelenségei a jóléti államokat különösen érzékenyen érintették, a 90-es években az országok többsége válságba került és reformintézkedések végrehajtására kényszerült. Az egyenlőség és hatékonyság sajátos ötvözetét megvalósító jóléti rendszerek sajátos intézményi környezetet teremtettek a technológiai fejlődésnek, melynek köszönhetően a világ leginnovatívabb gazdaságaivá váltak. A tanulmány a skandináv jóléti államok közül Svédország sajátosságait kiemelve mutatja be, hogyan tudtak ezek a gazdaságok a megváltozott környezetben egyedi innovatív fejlődési pályára állni.

Kulcsszavak: jóléti államok, technológiai fejlődés, intézményi környezet

JEL: O33, O43, O52

Innovative Development Path of Welfare States

Abstract

At the end of 20th century, the advancement of globalisation and spread of information and communication technologies launched a new techno-economic paradigm shift. All countries in the world had to face new challenges, which have highlighted the institutional weaknesses. In Europe, the new technology wave contributed to the widening of equality between countries. The technology gap became greater despite the fact that the skill- and knowledge-based innovation can moderate these differences. Welfare states were sensitive to the accompanying phenomena of globalization. In the nineties, most welfare states faced crises and had to implement reforms. Welfare states implemented a specific combination of equality and efficiency. Doing so, they became the world's most innovative economies due to the special institutional environment which favour technological progress. This paper present the institutional specialities of Sweden, which is a typical Scandinavian welfare state, and its unique innovative development path in changed environment.

Key words: welfare states, technological progress, institutional environment

JEL: O33, O43, O52

Bevezetés

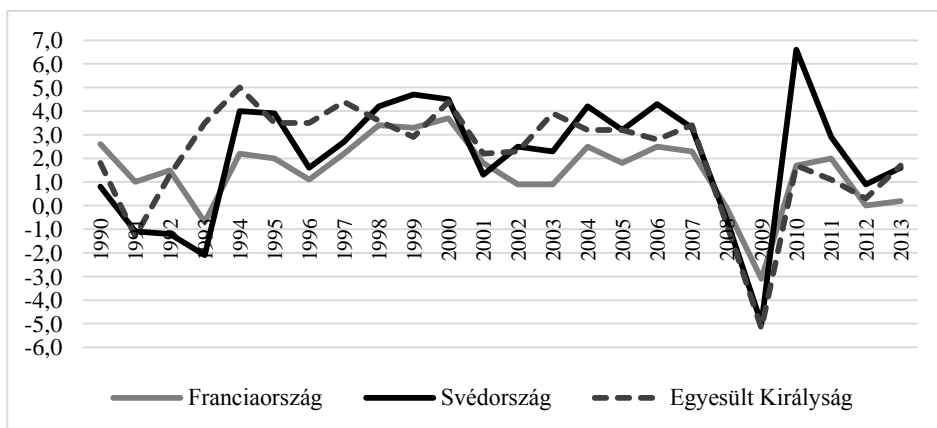
A globalizáció a világ valamennyi országát kihívások elé állította, a szakirodalom különös figyelmet szentel a jóléti gazdaságokban végbemenő változásokra, amelyek veszélyeztetik ezen speciális rendszerek fenntarthatóságát. A globalizáció jóléti államokra gyakorolt hatásának vizsgálata számos kutatást stimulál, melyeket eredményeik alapján Genschel (2004) három fő csoportba sorolt. A különböző nézetek részletesen kifejtve megtalálhatók Garret (1998), Rieger-Leibfried (2003) és Notermans (1993) munkáiban. A kutatók egy része szerint a globalizációval együtt járó nyitottság és megerősödő nemzetközi verseny jelentette nyomást a paternalista államok nem tudták régi eszközeikkel kezelni, s ez okozta a rendszerek válságát. A szkeptikusok ugyanakkor amellet érvelnek, hogy sem empirikus, sem elméleti bizonyíték nincs arra, hogy a problémákat valóban a globalizáció okozta volna, az csupán felszínre hozta a jóléti állam, mint berendezkedés strukturális gyengeségeit. A revizionisták szintén az állami berendezkedésben látják a problémákat, s azt hangsúlyozzák, hogy a rendszer fenntarthatósága érdekében ki kell használni a globalizációból fakadó előnyöket és meg kell reformálni az intézményrendszert. A jóléti rendszerek különböző típusai eltérő módon reagáltak a megváltozott környezetre, Andersen (2004) a skandináv jóléti államokat univerzális jellegű szolgáltatásaik miatt még inkább sebezhetőbbnek feltételezte a többi rezsimnél. A globalizációval összefüggésben tehát számos olyan tanulmány született (Györfly, 2006; Semjén, 1999; Szamuely, 2004), mely a jóléti rendszerek intézményi sajátosságaira fókuszál, kevesebb figyelem övezi azonban azt, hogy ezen országok speciális jóléti berendezkedésükkel olyan reformokat is végrehajtottak, melyeknek köszönhetően sajátos innovatív fejlődési pályára álltak. A tanulmány az innováció-vezérelt növekedés alapjait megteremtő svéd, valamint az ipari forradalom és a felvilágosodás korában vezető két európai nagyhatalom, a brit és francia gazdaság sajátosságaira fókuszál. E három ország a jóléti állam különböző formáit testesíti meg és különböző intézményi környezetet teremtve indult el a technológiai fejlődés útján.

Franciaország, Svédország és az Egyesült Királyság: a jóléti állam különböző típusai

Svédország és Franciaország az Európai Unió meghatározó tagországai, melyek egyaránt Európa legfejlettebb országai közé tartoznak, eltérnek azonban a tekintetben, hogy a jóléti állam különböző típusát alakították ki. Esping-Andersen (1990) tipizálása alapján az Egyesült Királyság, az USA és Kanada mellett a liberális, Franciaország pedig Németországhoz és Ausztriához hasonlóan a korporativista típusba sorolható, míg Svédország Finnország és Dánia mellett az univerzális, szociáldemokrata modell legmarkánsabb megtestesítője. Esping-Andersen tipizálása az egyik legelterjedtebb, de emellett más kategorizálások is léteznek, ezekről lásd bővebben Bonoli (1997), Ferrera (1996) és Liebfried (1992), valamint Kiss (2012) munkáit. A liberális modellben az állami szerepvállalás korlátozott, az állam csak ott avatkozik be, ahol a piac és a társadalom nem elégséges, mely főként munkaösztönzés formájában realizálódik. A reziduális jellegű francia gazdaságban is a piaci kudarcok miatt avatkozik be az állam, de ez jelentős állami szektor kiépülésével jár együtt. Svédország egy egalitárius szemléletben kialakított szabadpiaccal párosuló jóléti államot épített ki, ahol minden állampolgár számára biztosítják az ellátásokat, míg Franciaországban az állam vezérelt piacgazdaság modellje alakult ki.

Az országok gazdasági teljesítményében az elmúlt két évtizedben hasonló sokkok éreztették hatásukat, melyekre azonban jóléti rendszerük eltérő megreformálásával

reagáltak. A bruttó hazai termék (GDP) növekedési ütemének alakulását az *1. ábra* szemlélteti az utóbbi több mint két évtizedben, mely jól mutatja a gazdasági teljesítmény reagálását a külső és belső környezet megváltozására.

1. ábra: A bruttó hazai termék (GDP) növekedési ütemének alakulása Franciaországban, Svédországban és az Egyesült Királyságban 1990 és 2013 között

Forrás: Eurostat (2015) alapján saját szerkesztés

A brit és a svéd gazdaság a 90-es évek elején komoly recesszióba került, melyet a GDP növekedési ütemének visszaesése is jól mutat. Az Egyesült Királyságban már a következő évben megfordult a tendencia, míg a svédeknek csak 1993 után sikerült tartósan magas növekedési ütemet elérni. A francia gazdaság növekedése 1993-ban torpant meg, mikor a másik két gazdaságban már a kilábalás kezdődött, de a következő évben már magas volt a növekedés üteme, azonban a vizsgált időszak nagy részében elmaradt a brit és a svéd értéktől. A 2008-ban kibontakozó világválság markánsan éreztette mindegyik országban a hatását, nagyobb mértékű visszaesés az expanzió időszakában jobban teljesítő országoknál volt. A recesszióból viszonylag hamar sikerült kilábalniuk, sőt a svéd gazdaság 2010-ben mért 6%-ot meghaladó növekedése a korábbi évekhez képest is kimagasló volt. A trendek alapján megállapítható, hogy a gazdaságok kevésbé érzékenyek a külső tényezőkre, ugyanis profitálni képesek akár a negatív sokkokból is, melyek kikényszerítik a változásokat, pozitív hatást gyakorolva a gazdasági teljesítményre. A belső rendszer gyengeségei azonban tartósan visszavethetik a fejlődést. Az Eurostat (2015) adatai alapján az egy főre vetített, vásárlóerőparitáson mért GDP alapján 2013-ban az uniós átlagot Svédország teljesítménye 27%-kal, míg az Egyesült Királyság 9%-kal, Franciaország pedig 8%-kal haladta meg. A francia és brit gazdaság visszaesése mérsékelt növekedése az Unión belül is pozícióvesztést eredményez.

Az innovációban élen járó jóléti állam: Svédország

Európa északi országai, köztük Svédország kis, nyitott, fejlett gazdaságok, melyek versenyképességét jelentősen befolyásolja, hogy élen járnak az innovációban. Lundberg (1985) áttekintése alapján a svéd gazdaságban példaértékű fejlődés ment végbe, viszonylag rövid idő alatt olyan strukturális változásokat hajtott végre, melyeknek köszönhetően Európa és a világ legfejlettebb államai közé tartozik. Ebben a fejlődésben

kulcsszerepe volt annak, hogy a skandináv országok, köztük Svédországban is nagy hangsúlyt fektettek az oktatásra, a humán erőforrás képzésére, mely a tudásalapú gazdaságban megalapozta, hogy innovatív fejlődési pályára álljon.

Svédországban a 30-as évek recesszióját követően fontos intézményi és politikai reformokat hajtottak végre, melyek megalapozták a II. világháborút követően a jóléti állam kiépülését. A rendszer a 60-as években élte fénykorát, melyet a teljes foglalkoztatás, az alacsony infláció és a látható egyensúlytalanságok hiánya jellemezett, ugyanakkor a közszféra gyors növekedése és a magas adók már előrevetítették a későbbi problémákat (Lundberg, 1985). A centralizált intézményi struktúra, kiemelten a munkaerőpiac és az állami intervenciók egy sikeres gazdaság alapjait teremtették meg. Az egyenlőség biztosítása érdekében centralizált volt a bérsztruktúra is, a bérek meghatározásában előbb az „egyenlő munkáért egyenlő bér”, majd a „hasonló munkáért hasonló bér” elv dominált. A modell alapját tehát a kiterjedt közszféra képezi, magasak az adóráta, ugyanakkor a beruházások ösztönzése érdekében alacsonyak a kamatok, valamint kis, nyitott gazdaság lévén fontos a külkereskedelem (Lindbeck, 1997). Emellett a svéd gazdaságban a fenntartható gazdaság elveit is előtérbe helyezik (Kórik, 2014).

A globalizáció a skandináv jóléti modellt különösen érzékenyen érintette. Andersen (2004) rámutat, hogy a termelési tényezők mobilitása, mely elsősorban a bevételi oldalt érintette, az adóbevételek kiesését, valamint a demográfiai változások, melyek a kiadások emelkedését generálták, súlyos helyzetbe sodorták a svéd gazdaságot. Svédországban a szociális ellátások kimagaslóan magasak nemcsak Európában, hanem a skandináv modellben is (Semjén, 1999). A munkaerő, a tőke és a vállalatok nemzetközi mobilitása, az élesedő verseny bizonytalanná tette a költségvetés adóbevételeit, miközben a technológiai fejlődés generálta munkakereslet csökkenés és a népesség előregedése miatt egyre nagyobb terhet jelentett a lakosságról való gondoskodás az állam számára. Szembe kellett nézni a korábban nem tapasztalható növekvő munkanélküliséggel, a nyugdíjkiadások emelkedésével, miközben korábban a jóléti állam működését a teljes foglalkoztatás alapozta meg. A kilencvenes évek válságát előbb ciklikus jellegűnek gondolták, rövid távú megoldásokat igyekeztek találni. A svéd modell válságát azonban strukturális problémák idézték elő, a külső sokkok láthatóvá tették a rendszer gyengeségeit (Lindbeck, 1997). A válságot a költségvetési hiány és a munkanélküliség emelkedése, a GDP és a foglalkoztatás visszaesése jellemezte, mely tendenciák megfordítására kormányváltás történt.

Svédország a képzésre, tanulásra épülő aktív munkaerő-piaci politikák úttörője volt, melyek kezdetben igazán sikeresnek bizonyultak (Lundberg, 1985). Az alanyi jogon járó, univerzális jóléti állam alapja a magas szintű foglalkoztatás, amely megteremti azokat az adóbevételeket, melyek fedezik a kiemelkedően magas szociális kiadásokat. A svéd munkaerő-piaci politika példaértékűnek tekinthető, aktív ösztönzőkkel igyekeztek a felmerülő problémákat orvosolni, hogy a feleslegessé váló munkaerőt más vállalatokhoz, illetve más szektorba tereljék át. A tanfolyamok segítették a munkaerő átképzését, igyekeztek a munkakinálatot összhangba hozni a munkakereslettel. Az ösztönzők azonban ellentétes irányba is hatottak, növelték a rezervációs béreket. A munkaerő-piaci programok jelentőségét számszerűsítő statisztikák közül a programokban résztvevők és az aktív munkaerő-piaci politikára fordított kiadások GDP-n belüli aránya kevésbé mutat reális képet a helyzetről. Calmfors (1993:27) aktív és passzív munkaerő-piaci politikákat összehasonlító táblázatában már az 1990-es adatokban is látványosan magas a svédek aktív eszközökre fordított kiadásainak aránya, duplája a nyugat-

európai átlagnak. Az OECD (2015) legfrissebb, 2013-as adatai alapján az tapasztalható, hogy a svédek az általuk kitűzött munkaerő-piaci irányok finanszírozására az OECD átlagát meghaladóan GDP-jük majdnem 2%-át fordítják. A GDP arányos ráfordítások közel 2/3-a kötődik munkába állást célzó aktív munkaerő-piaci eszközökhöz, melyek főként képzések, foglalkoztatási támogatások és új munkahelyek létrehozásának ösztönzésében realizálódnak. A programok hatását azonban ezek a statisztikák kevésbé tisztán mutatják. A Beveridge görbe alkalmasabb a programok hatékonyságának megítélésére, mely azt mutatja, hogy mennyire könnyű elhelyezkedni az adott országban. A svéd gazdaságban időben állandó az üres álláshelyek és a munkát keresők közötti összefüggést szemléltető görbe, mely rávilágít az aktív ösztönzők ellentétes hatására, az emberek ilyen feltételek mellett kevésbé hatékonyan keresnek munkát (Calmfors, 1993). A háttérben a hatékony bérek modelljének feltevése áll, mely szerint a magas színvonalú svéd oktatási rendszerből kikerülő, jobban képzett munkaerő tovább keres állást a magasabb bérszint realizálása érdekében. Semjén (1999) kiemeli, hogy a svéd jóléti rendszer a munkapiacra egyszerre ösztönző és ellenősztönző is, az aktív munkaerő-piaci politika így a rendszer ellentmondásos elemmé vált. A svéd jóléti modell alapját tehát a foglalkoztatás teremti meg, tartósan magas a gazdaságilag aktívak aránya, mely közel 80%, ez az érték világviszonylatban is kiemelkedőnek számít, míg a foglalkoztatási ráta is tartósan 70% felett van.

A tradicionálisan fejlődő európai nagyhatalmak: az Egyesült Királyság és Franciaország

Nyugat-Európa tradicionális nagyhatalmai, Franciaország és Anglia az első ipari forradalom kibontakozásakor Európa vezető országai voltak, majd a második ipari forradalomnak köszönhetően Németország, a harmadik ipari forradalomnak nevezett IKT korszakban pedig már a skandináv országok is megelőzték őket. A francia gazdaságot folyamatos makrogazdasági problémák jellemzik, míg a piac dominanciáját előtérbe helyező britek folyamatosan elvesztették gazdasági és technológiai vezető szerepüket.

A francia gazdaság helyzetét a 90-es években Szemlér (2003) részletesen elemezte, rávilágítva miként sikerült a globalizáció generálta kihívásokkal szembenéznie a gazdaságnak. Franciaországban az 1990-es évek elejének recessziója után 1997-től felgyorsult a növekedés, mely azonban az Egyesült Államokban történt terrortámadás hatására a 2000-es évek elején ismét megtorpant. A recessziók által kikényszerített reformok elsősorban a munkaerőpiac merevségének enyhítését célozták, a munkaidő csökkentése és az atipikus foglalkoztatási formák térnyerése megélénkítette a gazdasági aktivitást (Szemlér, 2003). Az OECD (2015) adatai szerint a munkaerő-piaci ráfordítások nagyobb része ma már inkább passzív támogatások, főként segélyek és a korai nyugdíjazás költségeit fedezi. Az előregedő társadalom tovább rontja a munkaerőpiac helyzetét, megnövelve a szociális kiadásokat. A francia munkaerőpiac főbb tendenciáit vizsgálva megállapítható, hogy stagnáló aktivitás mellett nő a foglalkoztatottak aránya (Eurostat, 2015). Az inaktívak magas aránya nagyobb terhet ró a kormányzatra, ellátásukra többet kell fordítani. Sajátos francia probléma továbbá, hogy a munkahelyek jelentős része az állami szektorhoz kötődik, mely még inkább nehéz helyzetbe sodorva a gazdaságot.

A 18. század végén, a Nagy-Britanniában kibontakozó ipari forradalom egy átfogó technológiai, gazdasági és társadalmi változást indított el. Az első találmányok a brit

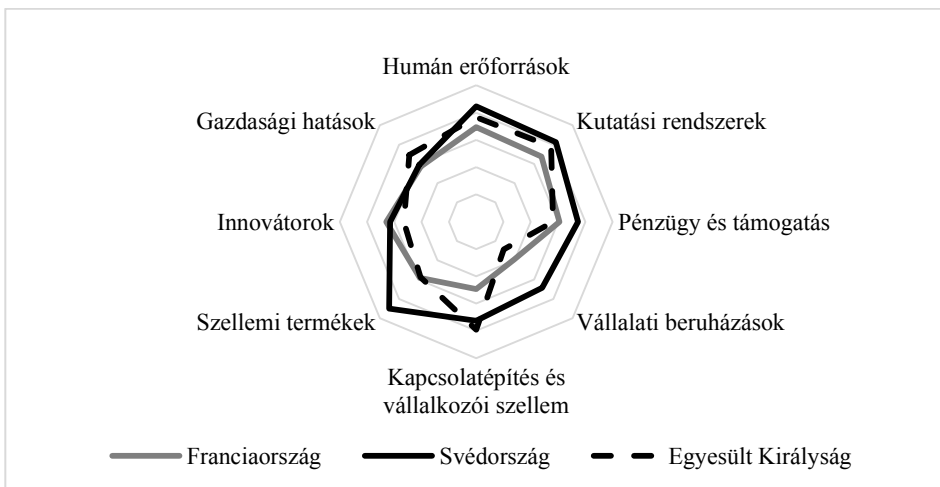
textiliparban jelentek meg, a gépesítés az iparban és a mezőgazdaságban is a termelékenység bővüléséhez vezetett, végül a gazdaság minden szektorában minőségi változás következett be. A szigetország az ipari forradalom és a szabadkereskedelem élharcosaként, a legideálisabb intézményi környezetben a világgazdaság vezető országává vált. A technológiai fejlődés tehát a szigetországból indult el, mely a jobb intézményekkel és az ezek révén megvalósuló hatékonyabb erőforrás allokációval magyarázható (Mokyr, 2005). A korabeli Anglia olyan intézményi környezetet teremtett, mely kedvezett a technológiai újításnak, s ez jelentős részben magyarázható a jól definiálható és kikényszeríthető tulajdonjogokkal. A felvilágosodás korában tudományos előnye inkább Franciaországnak volt, ahol erősebb volt a szabadalmi rendszer is, míg Angliában az erősebb magántulajdon és az informális intézmények mégis ideálisabb környezetet jelentett a technológiai fejlődésnek.

Hol tart napjainkban a technológiai fejlődés?

Az Európai Unió 2015-ben publikált innovációs eredménytáblája (*Innovation Union Scoreboard = IUS*) alapján Svédország Európa leginnovatívabb országa, míg a követők között található az Egyesült Királyság (7. hely) és Franciaország (10. hely). A kutatás-fejlesztésben foglalkoztatottak, a szabadalmak és a publikációk aggregálásával alkotott index alapján a technológiai aktivitás tekintetében világelső (Simon, 2006). Az eredmények nem meglepőek, az északi államok élen járnak az innovációban, Nyugat-Európa országaival szemben a technológiai rés azonban egyre éleződik. Simon (2006) kiemeli, hogy Svédország már a 90-es években elérte, napjainkra pedig jelentősen meg is haladta azt a 3%-os küszöbértéket, melyet az Európai Unió előbb a lisszaboni, majd az EU2020 stratégiában meghatározott a kutatás-fejlesztési ráfordítások GDP-n belüli arányának. A skandináv államokat legtöbb esetben jóléti szempontból vizsgálják, de érdekes kutatási kérdés az is, hogy ezen centralizált intézményrendszer miként képes ilyen mértékben és ennyire hatékonyan megteremteni a technológiai fejlődés feltételrendszerét. A megfelelő intézményi környezet elengedhetetlen a technológiai haladás realizálódásához, a svéd intézmények azonban nagymértékben különböznek attól, mely például az Egyesült Királyságban, vagy az Egyesült Államokban kiépült. Az empirikus tapasztalatok azt mutatják, hogy a központosított struktúra is hatékony, egyedi eredmények valósulnak meg, a modell sikeressége nem kérdőjelezhető meg. Az északi államok sikeresen használták ki a belső piac előnyeit, olyan újításokat valósítanak meg, mely az európai technológiai színvonalat jelentősen megemelte. A jövedelmek és a termelékenység szempontjából Svédország egy ideig konvergált az Egyesült Államokhoz, majd a jövedelmi rés nőtt, és a technológiai felzárkózás is mérséklődött. Simon (2006) kiemeli, hogy az intenzív kutatás-fejlesztés javítja a termelékenységet, de nem alkalmas a gazdasági növekedés meggyorsítására. A technológia és a termelékenység összefüggéseit ágazati megközelítésben Máté (2013) részletesen elemzi. Ez a megállapítás ismét előtérbe helyezi az intézmények jelentőségét. Az innováció-vezérelt növekedésben az intézmény- és ösztönző rendszer jelentőségére hívja fel a figyelmet Szalavetz (2011) tanulmánya is. Györffy (2006) tanulmánya a Svédországban végbemenő gazdaságpolitikai fegyelem intézményesítésének jelentőségét támasztja alá, mely az intenzív K+F mellett megteremtette a növekedés feltételrendszerét is. A makrogazdasági fegyelem intézményesítése, mely mind fiskális, mind monetáris szinten megvalósult, a termelékenység gyorsulását idézte elő, mely makrogazdasági szinten is javuló gazdasági teljesítményt eredményezett. A svéd sikerben Györffy (2006) kiemeli az államba vetett bizalom jelentőségét, valamint a jó minőségű szolgáltatások, illetve a mindezekkel párosuló alacsony

korruptciós szint szerepét. Az északi államok a *Transparency International* felmérései alapján tradicionálisan a legkisebb korrupciós szinttel rendelkező országok.

Franciaország és Svédország innovációs teljesítmények megítéléséhez érdemes tanulmányozni az európai összetett innovációs mérőszám egyes tényezőit, melyet a 2. ábra szemléltet. Az összetett innovációs mérőszám (*Summary Innovation Index= SII*) tartalmazza azokat a tényezőket, amelyekkel egy adott ország innovációs teljesítménye leginkább számszerűsíthető (*IUS, 2015*). A kompozit mutató *Human resources* komponense az innovációhoz elengedhetetlen, a tudás létrehozásában alapvető humán erőforráshoz kapcsolódó oktatási jellemzőket foglalja magában. A *Research systems* csoportban a tudományos munkásság nemzetközi versenyképességének megítélésére, a kutatás-fejlesztési tevékenység eredményességét jelző, a publikációs teljesítmény mérésére alkalmazott mutatók találhatóak. A *Finance and support* és *Firm investment* kategóriák az innováció finanszírozási jellemzőit tartalmazzák, így a K+F-re fordított közkiadásokat és a kockázati tőkét, valamint a vállalati ráfordításokat. A kis- és középvállalkozások innovációs aktivitását, illetve a vállalatok között az innovációs területén megvalósuló együttműködést jelzik a *Linkages and entrepreneurship* csoportban található mutatók. Az *Innovators* kategóriában jelennek meg az új termékek, valamint marketing és szervezeti innovációk. A szellemi tulajdonjog védelme kiemelten fontos az újdonságok szempontjából, az *Intellectual assets* csoportban az immateriális elemek kapnak helyet, köztük a szabadalmi védelem, valamint a védjegyek. Az SII továbbá olyan mutatókat is tartalmaz, melyek az innováció gazdasági hatását számszerűsítik, így az értékesítésben, exportban, valamint a foglalkoztatásban képviselt részarányokat (*Economic effects*).

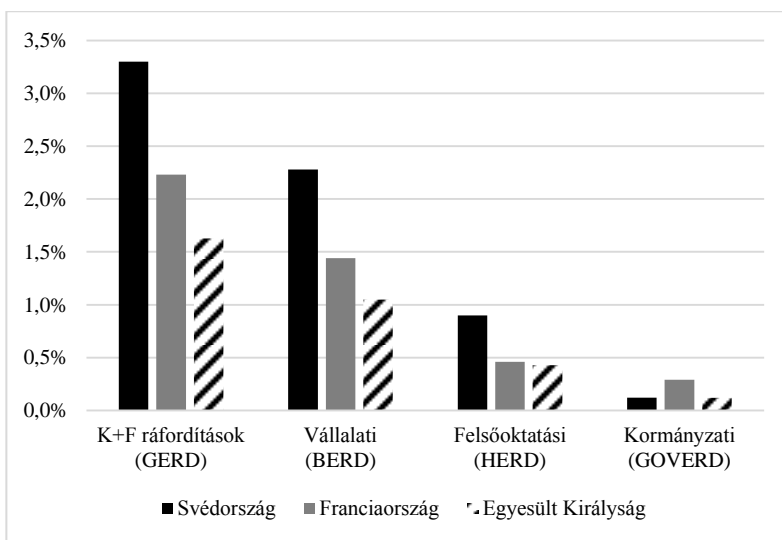

2. ábra: Franciaország, az Egyesült Királyság és Svédország innovációs teljesítménye az Európai Unió kutatási és innovációs eredménytáblája alapján 2014-ben

Forrás: Innovation Union Scoreboard (2015)

Az ábrán jól látszik, hogy a három vizsgált ország innovációs teljesítménye milyen hasonlóságokat és különbségeket mutat. Az elmúlt években nem mutatkozott különbség a különböző berendezkedésű országoknál az innováció gazdasági hatásait illetően, azonban a legutóbbi adatok alapján az Egyesült Királyság helyzete javulást

mutat. Valamennyi területen Svédország nyújtja a legjobb teljesítményt, az Egyesült Királyság köztes pozíciója néhány területen a vezető svéd, míg más területeken a lemaradó francia gazdasághoz közelít. A legmarkánsabb svéd előny a szellemi termékek területén tapasztalható. A kutatási rendszerek és a kapcsolatépítés, vállalkozói szellem vonatkozásában a britek jól teljesítenek, míg a finanszírozás és főként az innovátorok esetében jelentős lemaradás mutatkozik. A francia gazdaságban a kapcsolatépítés és a vállalkozói szellem gyengesége emelendő ki, valamint a humán erőforrások és a kutatási rendszerek területén mutatkozó gyenge teljesítmény. A 3. ábrán a GDP arányos K+F ráfordítások láthatók, összesítve, illetve vállalati, felsőoktatási és kormányzati bontásban.

3. ábra: Svédország, Franciaország és az Egyesült Királyság GDP arányos K+F ráfordításai 2013-ban

Forrás: OECD (2015) alapján saját szerkesztés

A GERD (*Gross Domestic Expenditure on Research and Development*) vásárlóerő-paritáson számolt mutatója alapján Svédország a GDP-jének több, mint 3%-át költi a K+F-re, míg az ilyen jellegű ráfordítások európai átlagban nem érik el a 2%-ot sem, melyet Franciaország is alig halad meg, Nagy Britannia pedig átlag alatt helyezkedik el. Az EU 2020 stratégia, a lisszaboni programhoz hasonlóan, a ráfordítások GDP-hez viszonyított arányának emelésében látja az innovációs teljesítmény javulását. Szignifikáns különbség Svédország esetében a BERD (*Business Expenditure on R&D*), azaz a GDP-arányos vállalati K+F ráfordítások tekintetében figyelhető meg. A vállalati K+F ráfordítások a legtöbb országban egyenes arányban állnak a gazdasági fejlettséggel, a magasabb jövedelmű országokban a vállalatok többet fordítanak erre a célra, s így módon általában versenyképesebbek (Török, 2006). A svéd vállalati szektorhoz kötődik a ráfordítások mintegy 2/3-a, míg a GDP arányos kiadásokat nézve a francia és brit értékek mintegy felét teszik ki ennek. A felsőoktatási intézmények K+F ráfordítása szintén Svédországban a legmagasabb, a brit és francia arány hasonló, a svéd érték mintegy fele. A kormányzati finanszírozású K+F ráfordítások (*Government-financed GERD = GOVERD*)

tekintetében Franciaország megelőzi a másik két országot, vagyis az állam jelentősebb mértékben támogatja a kutatás-fejlesztési tevékenységet.

Összegzés

A 20. század végén a globalizáció és a kibontakozó harmadik ipari forradalom megváltoztatta a nemzetközi környezetet, az élesedő verseny és az innováció szerepének felértékelődése új kihívások elé állította a világ országait, a jóléti államok válságba kerültek. A tanulmány kísérletet tett Európa három fejlett, de eltérő jóléti berendezkedésű országának makroszemléletű összehasonlítására. A megváltozott feltételekre az országok eltérően reagáltak, a reformok változatosak voltak és a technológiai fejlődésre is eltérő hangsúlyt helyeztek.

Az elemzés során az országok általános jóléti rendszerének sajátosságait kiemelve az innováció területének feltérképezése került középpontba. Európa vezető innovátor országa, Svédország sajátos intézményi környezetet alakított ki, a centralizált struktúra elősegíti a nemzetközi verseny nyomására egyre fontosabbá váló innovációs teljesítményt. A centralizáltságnak köszönhetően kiszámítható és stabil az intézményi környezet, mely a humán tőkébe való beruházások magas szintjével párosulva kedvező feltételrendszert teremt a technológiai haladás megvalósulásának. Franciaország napjainkban egyre inkább lemarad a technológiai fejlődésben, melyet a humán erőforrások és a ráfordítások gyengesége magyarázhat. A technológiai haladás és a modern gazdasági növekedés elindítója, az Egyesült Királyság valamennyi innovációs területen érezhetően lemarad.

A jóléti államok eltérő típusaiba tartozó országok az elmúlt években eltérő fejlődési pályára álltak. Svédországban és Franciaországban az aktív állami szerepvállalás jelentős hatást gyakorol a piaci mechanizmusokra, de míg a svéd intézményrendszer kedvez az innovációnak, a francia gazdaság komoly fiskális problémákkal küzd. Az Egyesült Királyság piacbarát modelljében az innovációs teljesítmény elmarad a vezető innovátoroktól. A globalizáció hatására felszínre kerültek valamennyi jóléti modell gyengeségei. A bőkezű svéd jóléti rendszer fenntartása egyre költségesebbé vált, kialakult egyfajta jóléti függőség, mely negatív ösztönzőket generált. A válságba kerülő országok közül Svédország olyan radikális változtatásokat hajtott végre, melyek a gazdasági teljesítmény javulását eredményezték. Franciaországban ezzel ellentétben csak mérsékelt reformokat hajtottak végre, melyek átmenetileg javulást hoztak, de a strukturális problémák, melyek főként az államháztartás egyensúlytalanságában jelentkeznek, változatlanul megmaradtak, a költségvetési pozíciója egyre drasztikusabb. Az Egyesült Királyság lemaradása összességében kevésbé érezhető, mely monetáris erősségének köszönhető. A svéd modell sikeresnek tekinthető, mert az állami intervenciók révén a gazdaság egy olyan innovatív fejlődési pályára tudott állni, mely biztosítja a tartósan magas növekedést, s a javuló költségvetési pozíciót.

Hivatkozott források

- [1.] Andersen, T. M. (2004): Challenges to the Scandinavian Welfare Model. *European Journal of Political Economy*, Vol. 20, 743-754.
- [2.] Bonoli, G. (1997): Classifying Welfare States: a Two-dimension Approach. *Journal of Social Policy*, Vol. 26, 3, pp. 351 – 372.
- [3.] Calmfors, L. (1993): Lessons from the Macroeconomic Experience of Sweden. *European Journal of Political Economy*, Vol. 9, március: 25-72.
- [4.] Esping–Andersen, G. (1990): *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 248. o.
- [5.] European Commission (2015): Eurostat. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>, Letöltés dátuma: 2015. április 4.
- [6.] European Commission: *Innovation Union Scoreboard 2015*. http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards/files/ius-2015_en.pdf, Letöltés dátuma: 2016. január 23.
- [7.] Ferrera, M. (1996): The 'Southern' Model of Welfare State in Social Europe. *Journal of European Social Policy*, 6, 1, pp. 17-37.
- [8.] Garrett, G. (1998): *Partisan Politics in the Global Economy*. Cambridge, Cambridge University Press.
- [9.] Genschel, P. (2004): Globalization and the Welfare State: a Retrospective. *Journal of Public Policy*, Vol. 11, 4:613-636.
- [10.] Gyórfy D. (2006): Globális kihívások és nemzetgazdasági alkalmazkodás. A gazdaságpolitikai fegyelem intézményesítése Svédországban. *Közgazdasági szemle*, LIII. évfolyam, június, 540 – 559. o.
- [11.] Kiss M. (2012): Rethinking the Typology of Western European Welfare States. *The Romanian Economic Journal*, Vol. 1, No. 45, September, pp. 87-121
- [12.] Kórik K. (2014): Gazdaság és fenntartható fejlődés: A svéd és magyar helyzet összehasonlító elemzése. *Journal of Central European Green Innovation*, Vol. 2, 1, 91 – 111. o.
- [13.] Leibfried, S. (1992): Towards a European welfare state? On integrating Poverty Regimes into the European Community. In Z. Ferge and J. E. Kolberg (Eds): *Social Policy in a Changing Europe*. Frankfurt, Campus Verlag.
- [14.] Lindbeck, A. (1997): The Swedish Experiment. *Journal of Economic Literature*, Vol. 35, 3:1273-1319
- [15.] Lundberg, E. (1985): The Rise and Fall of the Swedish Model. *Journal of Economic Literature*, Vol. 23, 1: 1 – 36.
- [16.] Máté D. (2013): A technológia szerepe a gazdasági növekedésben, ágazati megközelítésben. *Competitio*, XII. évfolyam, 2, 61 – 74. o.
- [17.] Mokyr, J. (2005): Long-term Economic Growth and the History of Technology. In: Aghion, P. – Durlauf, S. (eds): *Handbook of Economic Growth.*, The Netherlands, Amsterdam, 17. fejezet, 1113 – 1180. o.
- [18.] Notermans, T. (1993): The abdication from national policy autonomy: why the macroeconomic policy regime has become so unfavorable to labor. *Politics de Society* 2, 2, pp. 133-67.
- [19.] OECD (2013): <http://stats.oecd.org/>, Letöltés dátuma: 2015. április 4.

-
- [20.] Rieger, E. - Leibfried, S. (1998): Welfare state limits to globalization. *Politics & Society* 26, 3, pp. 363-90.
- [21.] Semjén A. (1999): A svéd jóléti rendszer átalakulása. *Közgazdasági Szemle*, XLVI. évf., április, 326–345. o.
- [22.] Simon Gy. (2006): Gazdasági növekedés és kutatás-fejlesztés: a svéd és finn példa tanulságai. *Statistikai Szemle*, 84. évfolyam, 12. szám, december, 1046 – 1077. o.
- [23.] Szalavetz A. (2011): Innováció-vezérelt növekedés? *Közgazdasági Szemle*, LVIII. évf., május, 460–476. o.
- [24.] Szamuely L. (2004): A „haldokló” jóléti állam az 1990-es években. *Közgazdasági szemle*, LI. évfolyam, október, 948 – 969. o.
- [25.] Szemlér T. (2003): *Franciaország gazdasági helyzete és a francia gazdaságpolitika előtt álló kihívások*. MTA Világgazdasági Kutatóintézet Műhelytanulmányok, 48. szám, 18 o.
- [26.] Török Á. (2006): A krétakör közepén: K+F és innovációs stratégiai dilemmák Magyarországon 2006-ban. *Magyar Tudomány*, 4. szám, 432 – 444. o.

Szerző:**Csugány Julianna**

tanársegéd

Eszterházy Károly Főiskola,

Gazdaságtudományi Intézet

csugany.julianna@ektf.hu